

Bölüm 5

Risk Kavramı ve Yönetimine İslami Perspektiften Bakış

Prof. Dr. Mehmet Saraç
Umut Çakmak

HEŞGELDİNİZ.

BEŞİNCİ BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

RİSK KAVRAMI VE YÖNETİMİNE İSLAMİ PERSPEKTİFTEN BAKIŞ

1	Risk Yönetimi Standartları ve Gelişim Süreci
2	Muhtemel Sonuçlarına Göre Risk Sınıflandırması
3	Kaynağına Göre Risk Sınıflandırması
4	Bankacılıkta Temel Riskler
5	Piyasa (Faiz ve Kur) Riski Ölçümünde Önemli Bir Yöntem
6	Modern Portföy Teorisi Yaklaşımı
7	Likidite Riski
8	Risk Yönetiminde Türev Araçların Kullanılması
9	İslami Finans Standartları Kurulu (IFSB) Risk Yönetimi İlkeleri
10	İslami Bankaların Kredi Riski
11	İslami Bankacılıkta Risk
12	İslami Bankalara Özgü Bir Risk
13	İslami Bankalar İçin Kurumsal Yönetim ve İtibar Riskinin En Önemli Unsuru
14	İslami Finansta Türev Araçlarının Kullanılması

GİRİŞ

- ▶ Ticaretin doğasında risk vardır ve girişimci bu riski alan kimsedir.
- ▶ Risk, eğer ekonomide katma değer yaratan işlemlerde oluşan bir unsur ise meşrudur. Herhangi bir katma değer üretmeden sadece servet transferine hizmet ediyorsa (kumar gibi) meşru değildir.
- ▶ İslam'ın riske ilişkin iki temel ilkesi, riskin reel işlemlerden ayrılmaması ve risk-getiri dengesidir.
- ▶ Riskin geleneksel ve en temel yönetim stratejisi çeşitlendirmedir.
- ▶ Finansmanın borca değil, ortaklığa dayalı yapılması durumunda risk paylaşılmaktadır

Risk Yönetimi Standartları ve Gelişim Süreci

Basel I'deki temel ilke, bir bankanın sermaye yeterliliği aktiflerinin en az yüzde 8 oranında olması ve kredi riskine karşı önlem almasıydı.

Basel III, daha az riskli işlem veya daha fazla öz kaynak önermektedir.

Basel II'nin getirdiği yenilikler; Kredi riskinde rating dikkate alınacak ve her banka kendi içsel risk yönetimi tekniklerini geliştirecektir.

Basel IV'ün getirdiği yenilikler; basitlik ve şeffaflık, tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik ve duyarlılık.

Muhtemel Sonuçlarına Göre Risk Sınıflandırması

Tehlike Riski: Belirli bir olayın gerçekleşmesi hâlinde zarara neden olan ama gerçekleşmediği takdirde zarar doğurmayan risktir. Sigortacılık bağlamında anlaşılan risktir.

Kontrol Riski: Bir projeye başlandığında, o projenin zamanında ve öngörülen bütçe içinde bitirilip bitirilemeyeceğine ilişkin belirsizliği ifade eder.

Yatırım Riski: Bir yatırımın sağlayacağı getirinin belirsizliğini ifade eder.

Konvansiyonel Bankacılıkta Kaynağına Göre Risk Sınıflandırması

Bankacılıkta Temel Riskler

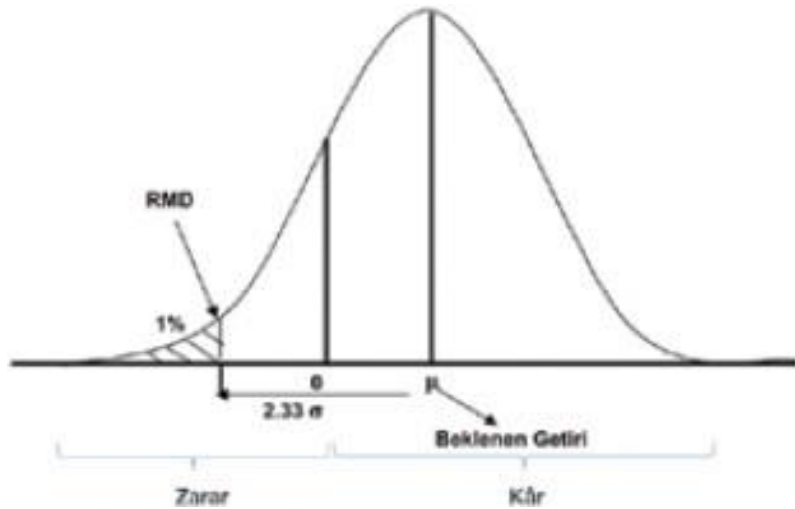
Faiz Riski: Borç ve kredi sözleşmeleri genellikle faizlerin en baştan sabitlendiği işlemler olduğundan, konjktür gereği faiz oranlarındaki değişimler doğrudan bu sözleşmelere yansıtılmamakta ve finansal kurumları beklenmedik sonuçlarla karşılaştırabilmektedir.

Kur Riski: bankaların, döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu tüm döviz varlık ve yükümlülükleri üzerinden maruz kalabilecekleri zarar olasılığını ifade eder.

Kredi Riski: finansal kuruma borcu olan bir kişi yada kurumun borcunu ödememe ihtimalini, ödemediği takdirde borcun ne kadarlık kısmının bu kişi/kurumdan alınabileceğini ve aynı zamanda başkaları geri ödemediği zaman bu kişi/kurumun ödememe ihtimalinin toplamıdır

Piyasa (Faiz ve Kur) Riski Ölçümünde Önemli Bir Yöntem

«Riske Maruz Değer»
(RMD)

RMD

Normal piyasa koşullarında bir portföyün belirlenmiş zaman diliminde yüzde x olasılık ile parasal olarak ne kadar zarar edeceği sorusunun cevabını verir.

En Büyük Avantajı

Farklı pozisyonların faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatları gibi farklı risk faktörlerinden kaynaklanan olası zararları bir araya getirerek parasal olarak tek bir değerde ifade edebilmesidir.

Modern Portföy Teorisi Yaklaşımı

«Kredi Portföyü Çeşitlendirme»

Bankalar kredi portföyü riskini ölçmek ve kredi riskini yönlendirmek için modern portföy teorisinden yararlanabilirler.

Teoriden çıkarılacak en önemli sonuç bankanın kredilerini, kazançları birbirinden farklı yönde hareket eden sektörlerle ve kişilere dağıtarak kredi riskini büyük ölçüde azaltabileceğidir

Risk düştükçe beklenen getiri de düştüğünden burada bankalar kendi amaçlarına ve risk tercihlerine uygun olarak bir risk-getiri kombinasyonu seçeceklerdir.

Likidite Riski

- ▶ Ödemelerin vadesi ile tahsilatların vadesindeki uyumsuzluk nedeniyle taahhütlerin karşılanamaması riskidir.

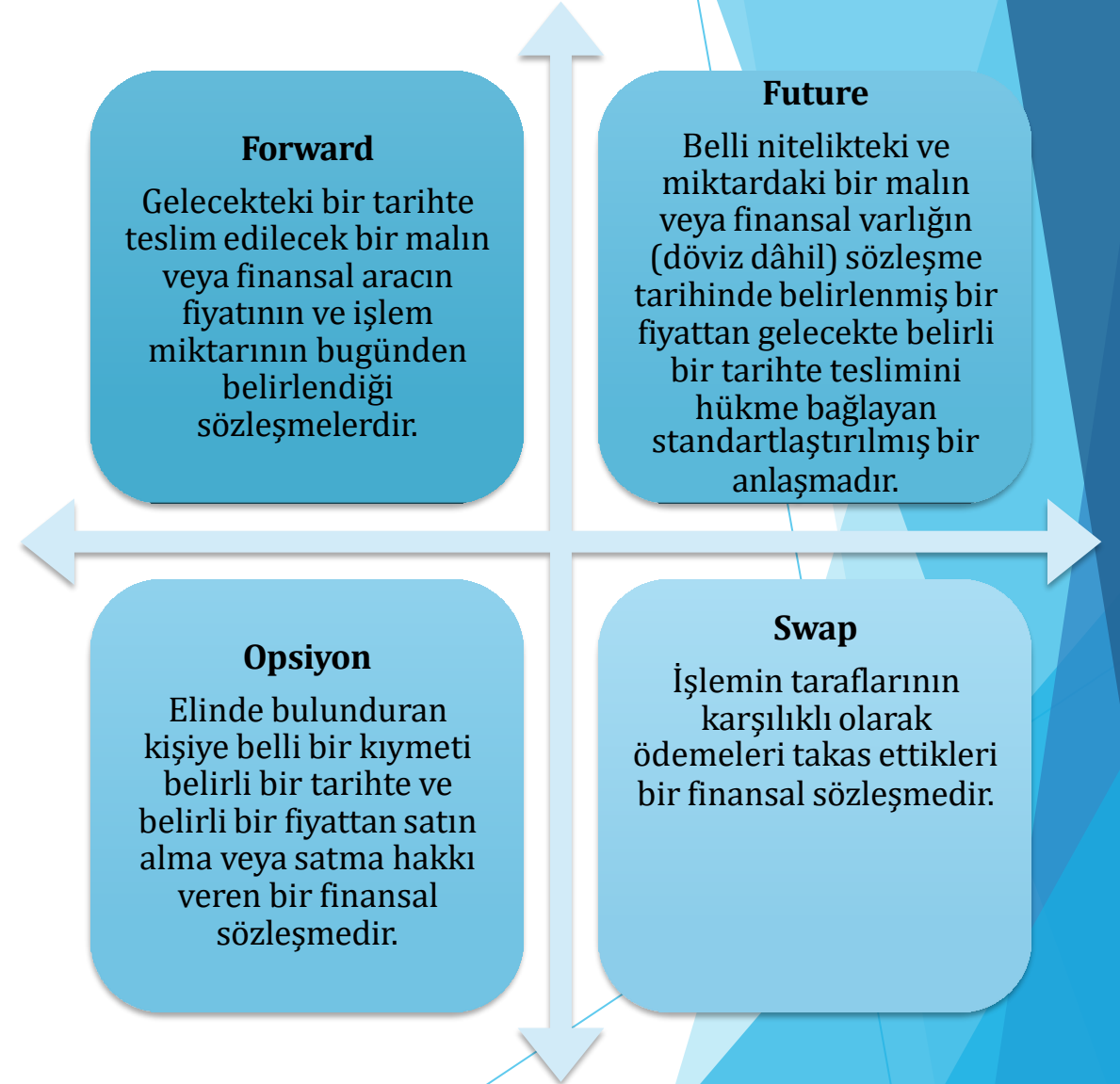

Bankalar bu riski çeşitli senaryolarda kendilerini fonlamaya yetecek kaynak bulma ihtimallerini dikkate alarak yönetirler.

Likidite riskinin ölçülmesinde ve yönetilmesinde kullanılacak başlıca yöntemler Nakit Akımları Yaklaşımı, Likidite Endeksi, Finansman GAP'ı ve Benzeri Finansal Kurumlarla Karşılaştırmadır.

Likidite Planlaması, bankalar için hem borçlanma maliyetini düşürür, hem de nakit tutma ihtiyacını azaltır.

► Risk Yönetiminde Türev Araçların Kullanılması

İslami Finans Standartları Kurulu (IFSB) Risk Yönetimi İlkeleri

Katılım Bankalarının Kredi Riski

Katılım bankalarına özgü dışsallıklar kredi riskini yönetmeyi zorlaştırmaktadır.

Katılım bankacılığında ödenmemiş borçlara karşı faiz kullanılamaz.

Ortaklık temelli mudarebe veya müşareke sözleşmelerinde de kredi riski görülebilmektedir.

Katılım Bankacılığında Risk

Piyasa Riski

- Konvansiyonel piyasadaki faiz riskinden dolayı ve gecikmeli etkilenme riski
- Kur riski
- Kar Hadleri
- Reel Varlık Fiyatı Değişimleri
- Likidite Riski

Ortaklık Yatırımı Riski

- Borsadan alınmış hisseler
- Gelir ortaklığı senetleri
- Girişim sermayesi ve özel yatırım fonları

Likidite Riski

- katılım bankalarında hazine risklerinin en önemlisi
- Piyasada likiditenin olmaması ve fonlara erişimin olmaması şeklinde ortaya çıkar
- Vade uyumuna dikkat edilmeli
- Fonlar standart ürünlere yatırılmalı
- Kısa vadeli sukukların kullanımı
- İslami Likidite Yönetimi Kurumu (IILM)

Katılım Bankalarına Özgü Bir Risk: Kâr Payı Düzeyinin Piyasa Getiri Ortalamasından Aşırı Farklılaşması

Katılım bankaları, bazı dönemlerde fon kullanımlarından gelen kârın düşük olmasından (veya zarar etmiş olmaktan) dolayı yatırım hesaplarına konvansiyonel banka faiz getirilerinin çok altında kâr payı dağıtma (veya hiç dağıtmama) durumuyla karşı karşıya kalabilirler.

Bu riske karşı katılım bankası, katılım hesabı müşterisini kaybetmemek için ona rakip bankaların getirisine yaklaşık bir ödeme yapmaya karar verebilir ve bunu kendi kar payından feragat ederek gerçekleştirir

Riski yönetebilmek için en yaygın başvurulan genel yaklaşım “kâr eşitleme/düzleştirme”, daha açık bir ifadeyle elde edilen kârları dönemler arasında dengeli dağıtma yaklaşımıdır.

Katılım Bankaları İçin Kurumsal Yönetim ve İtibar Riskinin En Önemli Unsuru: Fıkhî İlkelere Uyumluluk Riski

- Fıkhi kurallara uyum, katılım bankacılığında riski önemli bir unsur teşkil etmektedir.
- İslamifinans ilkelerine yeterince uyulmaması hem müşterileri ve hem de hissedarları aldatma anlamına gelecektir.
- Hem ulusal hem de kurumsal düzeyde Fıkhî Danışma Kurullarının yapısına ve işleyişlerine uyum 2 şekilde olur: sözleşmelerin standart biçimde uygulanmaması ve İslami kurallara tam olarak uyulmaması.
- Şeffaflık ve Tutarlılığı sağlayacak ulusal düzeydeki yapılar oluşturmalıdır.

Katılım Finansında Türev Araçlarının Kullanılması

Türev araçların, esas itibarıyla katılım finansı ilke ve kurallarıyla uyumlu olmadığı için genelde piyasalarda kullanımı mevcut değil ya da çok kısıtlıdır

İslami ilkelere uyarlanmış türev benzeri yeni finansal ürün geliştirme çabaları: hedging (risk kontrolü) amacıyla kullanılması

İslami opsiyon, İslami forward

Temel konsept hukuktaki "Vaad" kavramı: Vaadler genelde bağlayıcı değildir, hukuken bir yaptırım olmadığından, ekonomik değer taşımaz

Türev ürünleri: iki taraflı bir 'sözleşmeye' değil, tek taraflı bir 'Vaad' zeminine oturtulursa meşrutiyyet kazanır